

ARCHAEOLOGIA BELGICA

203

J. DE MEULEMEESTER

DE GALOOIE TE LOKER

BRANDRESTENGRAF EN MIDDELEEUWSE MOTE

BRUSSEL

1978

ARCHAEOLOGIA BELGICA

203

DE GALOOIE TE LOKER
BRANDRESTENGRAF EN MIDDELEEUWSE MOTE

DE GALOOIE LOKER

1040 Brussel

BRANDRESTENGRAF EN MIDDELEEUWSE MOTE

Études et rapports édités par le
Service national des Fouilles
Part de l'Inventaire I
1040 Bruxelles

© Nationale Dienst voor Opgroeven

1967-1968

1967

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dir. Dr. H. Roosens

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgravingen
Jubelpark 1
1040 Brussel

Études et rapports édités par le
Service national des Fouilles
Parc du Cinquantenaire 1
1040 Bruxelles

© Nationale Dienst voor Opgravingen

D/1978/0405/5

ARCHAEOLOGIA BELGICA

203

J. DE MEULEMEESTER

DE GALOOIE TE LOKER

BRANDRESTENGRAF EN MIDDELEEUWSE MOTE

BRUSSEL

1978

WOORD VOORAF

De opgravingen op de Galooiemote te Loker vingen aan tijdens de uitzonderlijke droogteperiode van 1976 (14/6 - 20/7). De campagne bleef beperkt tot het maken van een doorsnede door de mote. Bij de tweede campagne (16/5 - 8/7/1977) werd het moteplateau volledig onderzocht, de motegracht nader gelokaliseerd en de voormote gesondeerd.

Wij wensen de gelegenheid aan te grijpen om verschillende personen en instellingen te danken voor hun actieve medewerking en bijdragen aan deze opgravingen.

- In de eerste plaats de Heren Covemaeker, eigenaar, en Delalleau, pachter, voor hun bereidwillige toestemming tot de opgravingen.
- Het College van Burgemeester en Schepenen van de gemeente Heuvelland voor hun administratieve tussenkomsten.
- De Heer H. Masquelin voor het onderzoek van de archiefbronnen en zijn medewerking bij de voorbereiding van het onderzoek.
- De Heer R. Weiller voor zijn snelle determinatie van de muntvondsten.
- De Heer M. Coppens voor zijn gewaardeerde hulp bij de topografische opnamen.
- Mevrouw F. Piette-Rouloux voor het verzorgde tekenwerk.

SITUERING

De Galooiebeek (fig. 1) ontspringt op de zuidhelling van de Rodenberg en verloopt in zuidwaartse richting naar de Douve, een zijbeek van de Leie. De vallei van deze Galooiebeek, bestaande uit natte leem- en kleigronden, werd door de heren van Loker uitgekozen om er onder vorm van een mote een versterking aan te leggen.

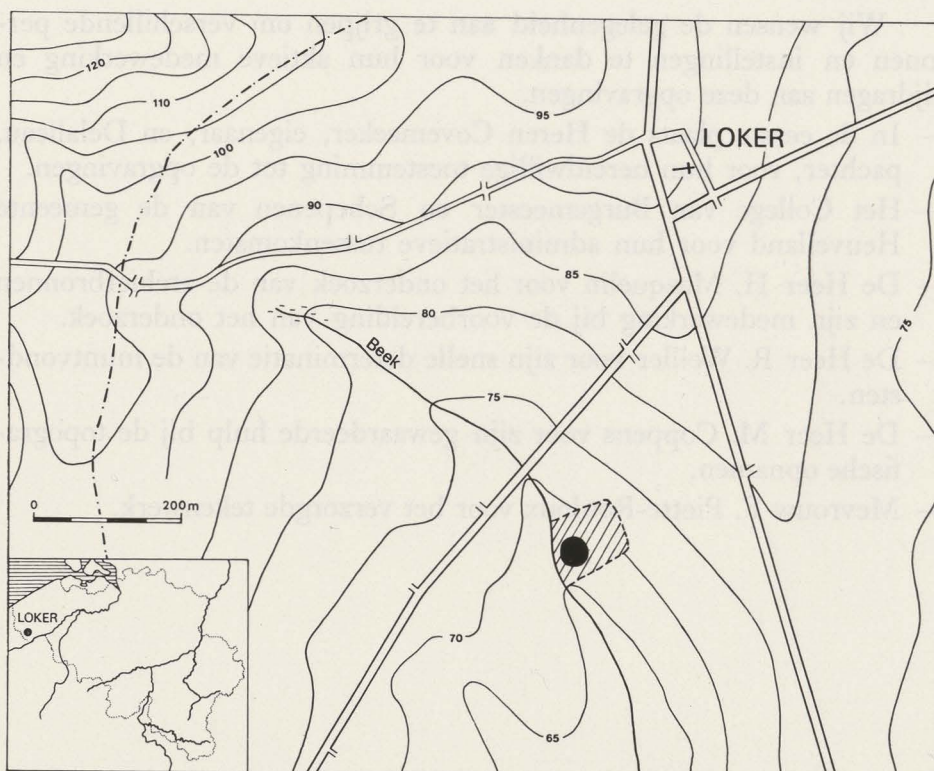

Fig. 1. Situatiekaart. De omljnde zone komt overeen met deze van de topografische kaart, fig. 3.

Deze mote (fig. 2), die eveneens het toponiem Galooie draagt, beheerst de hellingen van de haar omringende keten van getuigenheuvels: gaande van de op Frans grondgebied gelegen Mont Noir in het noordoosten tot de Kimmelberg in het zuidwesten. Naar het oosten toe moet men eertijds vanaf deze sterkte grote delen van de kasselrij van Belle (Bailleul — départment du Nord), waaronder de stad zelf, hebben kunnen

overschouwen. Langs de Rodenbergstraat, de oude weg die van het zuiden uit naar de Rodenberg toeliep, kwam men onmiddellijk bij het Lokerhof (fig. 10). Over deze plaats, die de kern van de oude heerlijk-

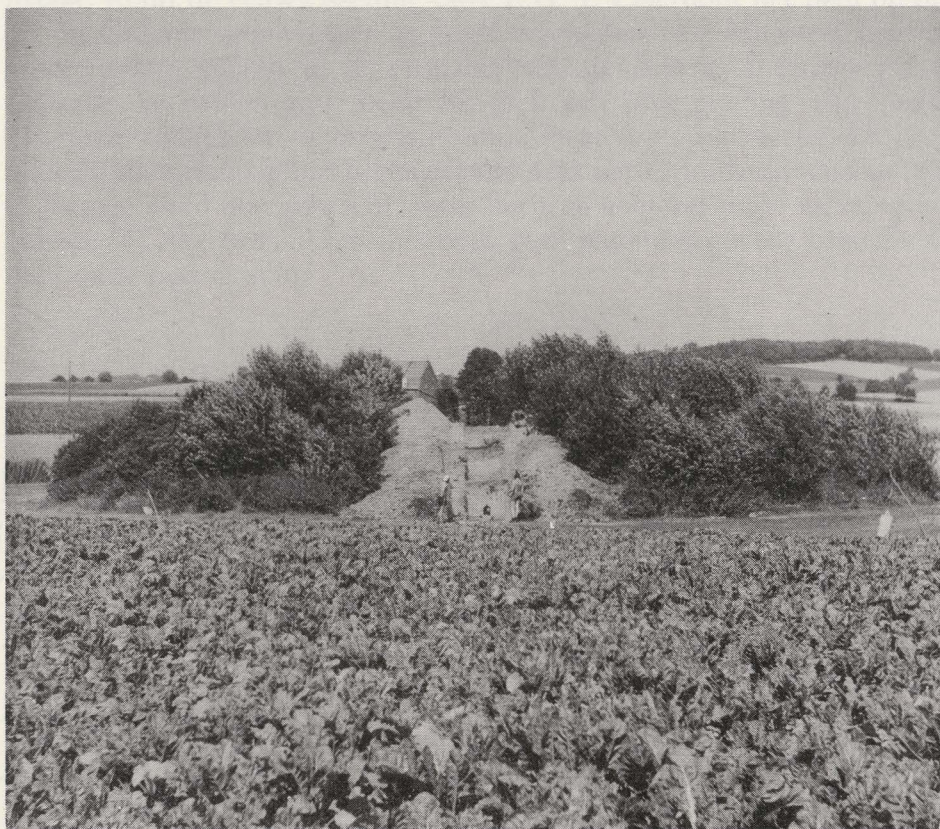

Fig. 2. De mote vanuit het zuidoosten.

heid vormt, handelen we uitvoeriger aan het einde van deze uiteenzetting (1).

Ingeplant op de oostelijke glooiing van de beekvallei heeft deze mote thans een diameter van ongeveer 40 m en een hoogte van ongeveer 4,50 m ten overstaan van de Galooiebeek (fig. 3). Ze is omgeven door een nog zichtbare gracht, die in verbinding heeft gestaan met de beek. Deze gracht scheidt tevens de mote van de voormote, die in zoverre ze in het hellend terrein zichtbaar is, de mote min of meer halfmaanvormig omgeeft. Ook het voorhof was door een gracht omgeven. Al-

(1) De historische gegevens worden elders omstandiger gepubliceerd.

hoewel de gracht langs de noord-oostzijde van het voorhof niet tot uiting komt in de topografische kaart, laat het vooral tijdens de droogteperiode van 1976 te ziene groeiverschil van de gewassen ons toch toe daar een gracht te veronderstellen. De mote zelf is thans dicht begroeid

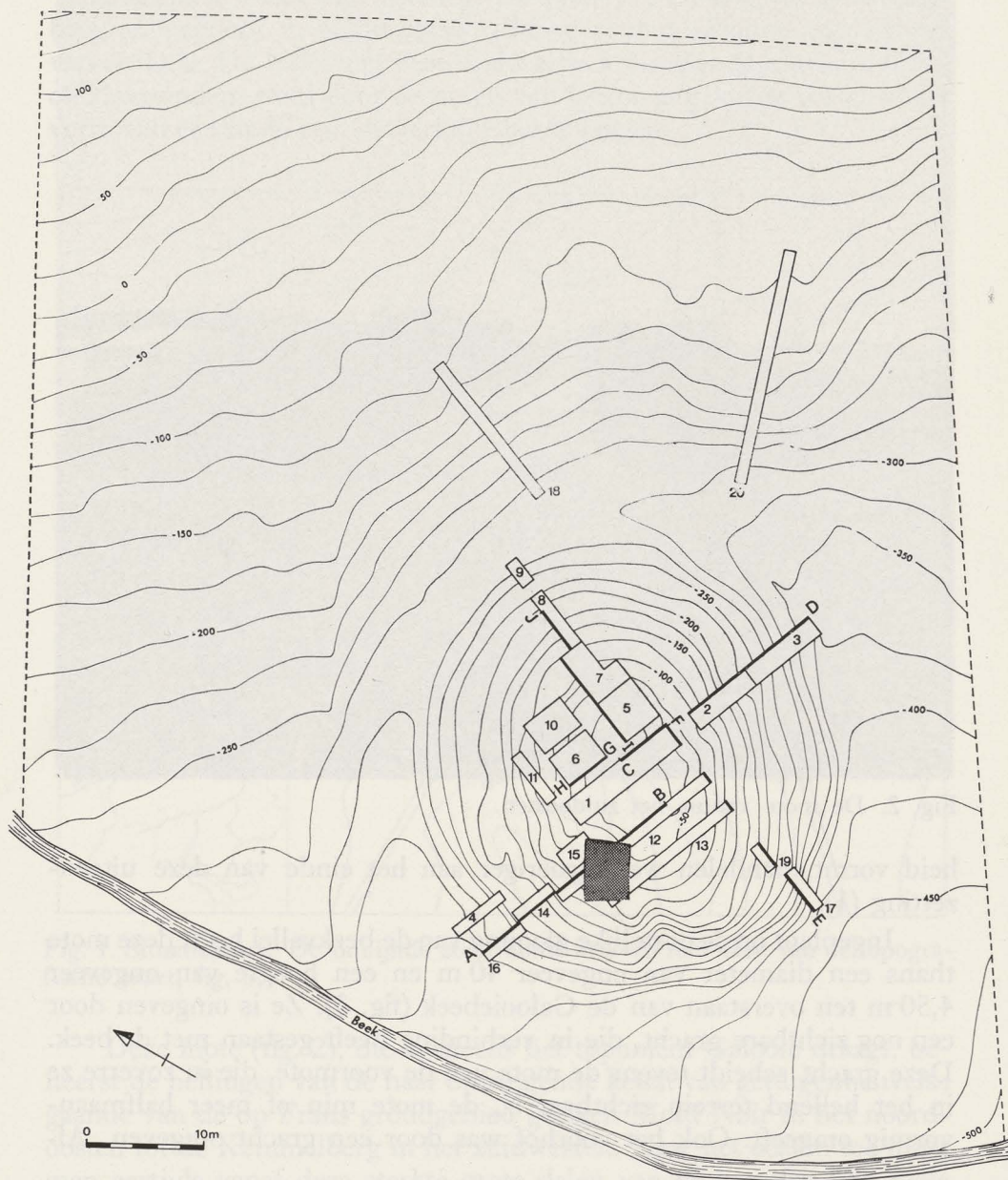

Fig. 3. Topografische kaart. Lokalisatie van de sleuven en de doorsneden.

met bomen en struikgewas; grachten en voormote vormen een doorgaans drassige weide.

Deze mote heeft reeds het voorwerp van een onderzoek uitmaakt. Rond de eeuwwisseling vatte E.H. J. Claerhout het plan op om op de Galooie opgravingen te laten verrichten (2). Alhoewel hiervan geen verdere sporen in de Annalen van de *Société d'Archéologie de Bruxelles* te vinden zijn, heeft hij toch een proefgraving uitgevoerd. Enerzijds vonden we de proefput (afmetingen 2 bij 3 m) terug (Pl. I, c). Anderzijds weten we dat het materiaal naar het Gruuthuse museum (3) te Brugge werd overgebracht, waar het zich achteraf in de verzameling oploste (4). We beschikken dus over geen nadere gegevens betreffende deze oude proefgraving.

(2) A. DE LOË, Rapport général sur les recherches et les fouilles exécutées par la Société, *Annuaire de la Société d'Archéologie de Bruxelles* XI, 1900, 19.

(3) Op een oude kartonnen doos uit dit museum vonden we een etiket met volgende tekst: « Steen en potscherven uit de Galoye-mote te Loker door E.H. Six en E.H. Claerhout gedolven. Op de Galoye was hoogstwaarschijnlijk het verblijf, de *domus defensabilis* van de heren van Loker, die te Brugge aan het Hof van de graven van Vlaanderen in de 12de eeuw een voorname rol speelden. »

(4) A. Matthys, die een studie liet verschijnen over het middeleeuwse vaatwerk van het museum Gruuthuse, verzekerde ons dat noch in de inventaris, noch op het archeologisch materiaal zelf, enige aanduiding aanwezig was, die toelaat om stukken uit deze verzameling aan de opgravingen van de Galooie toe te wijzen. Merken we echter nog op dat, indien zich onder het bestudeerde materiaal aardewerk uit Loker zou bevinden, dit niet ouder is dan XIII B, daar het oudste materiaal uit deze verzameling niet verder teruggaat. A. MATTHYS, *Middeleeuwse verzamelingen van het Gruuthuse museum (Brugge)*. Merovingische voorwerpen — Middeleeuws aardewerk, Brussel, 1975.

HET BRANDRESTENGRAF

De noord-zuid doorsnede van de moederbodem geeft ons een beeld van een hellend terrein dat ongeveer 2 m daalt (fig. 8, A). De oost-west doorsnede echter geeft een afwijkend beeld: wij krijgen hier een klein plateau'tje, waarvan de oost- en westwand plots sterk gaat dalen (fig. 7, A). Het geheel moet dus worden beschouwd als een natuurlijke verhevenheid, onder vorm van een soort landtong in de natte beekvallei. Deze verhevenheid bestaat uit een homogene leembodem. In deze leembodem werd een brandrestengraf ingelaten (Pl. I, a). Het gaat hier om

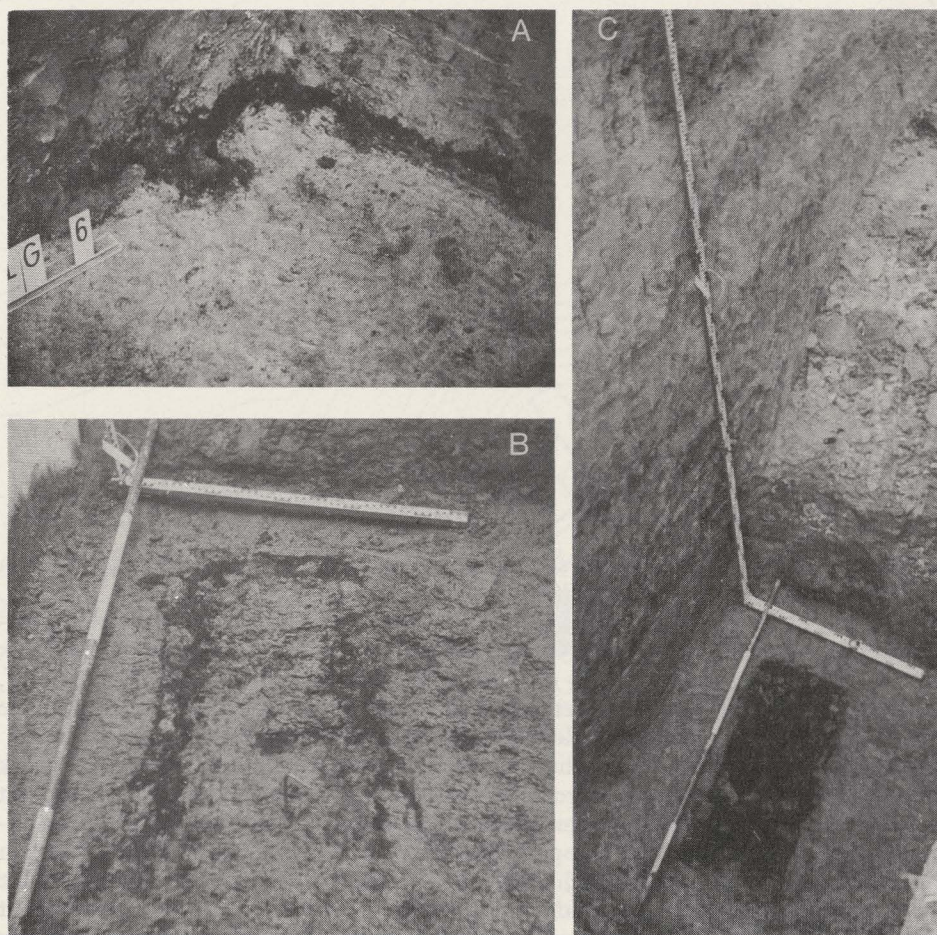

Fig. 4. A: doorsnede door de brandrestenkuil; B: de kistaflijning van het brandrestengraf; C: de bodem van het graf.

een eenvoudige kuil met houten bekisting, waarvan de afmetingen 120 cm bij 60 cm bedragen (fig. 4, B-C). De kuil had een vlakke bodem (fig. 5, A). De kompakte houtskoollens op de bodem had een dikte van 10 tot 15 cm. De bekisting had een hoogte van ongeveer 40 cm. De bodem van de kuil bevondt zich ongeveer 70 cm onder de top van de natuurlijke verhevenheid. Hij was dus bepaald ondiep ingegraven, wat mogelijks met de betrekkelijk hoge stand van het grondwater op die plaats te maken heeft. De crematieresten lagen verspreid in het graf. Enkele totaal versinterde scherven vervulden de grafinhoud. Deze scherven laten niet toe enig potprofiel te rekonstrueren; rand en bodem ontbreken.

Op ongeveer 1 m van het graf werd een brandlaag aangesneden (Pl. I, a en fig. 8, B). Daar uitbreiden van de sleuf onmogelijk was — o.a. omwille van de begroeiing op het moteplateau en vooral omwille van de sleufwanden uit de eerste campagne — konden wij deze brandlaag niet volledig vrijleggen. Toch mogen wij er vanuitgaan dat het hier om de resten van de brandstapel gaat, die niet in het graf zelf werden bijgezet. Verbranding ter plaatse is uitgesloten, daar geen enkele aanduiding van *in situ* verbrande grond werd aangetroffen. De brandstapelresten werden bijgezet in een ondiepe kuil (ongeveer 30 cm diep) (fig. 4, A). Er is geen enkel spoor van bekisting in deze kuil aangetroffen. De resten zelf omvatten enkele minuscule fragmentjes van verbrande beenderen en vooral een bijna volledig bewaard gebleven bekertje (hoogte 10 cm). Het is vervaardigd in lichtgrijs, zogenaamd Arras-aardewerk en draagt geen enkel spoor van verbranding (fig. 5, B). De produktieperiode van deze bekertjes met konische hals ligt tussen het midden van

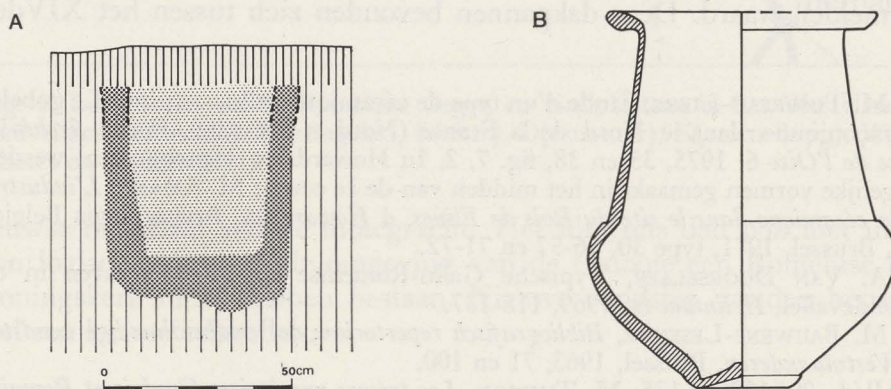

Fig. 5. A: doorsnede door het brandrestengraf; B: bekertje uit de brandrestenkuil. S. 1/2.

de 1ste en het midden van de IIIde eeuw. Tuffreau-Libre (5) wijst er echter op dat die bekers, die wat vorm en afmetingen met onze Lokerse vondst overeenstemmen, na de 1ste eeuw verdwijnen. Dit houdt in dat wij dit brandrestengraf in IB moeten dateren.

In de post-Romeinse periode vormde zich boven de verhevenheid een humeus oppervlak, dat diffuus overgaat in de gele leembodem en ook zowel het brandrestengraf, als de brandrestenkuil afdekt (fig. 8, A'). Alhoewel in elke sleuf werd nagegaan of onder de mote geen andere Romeinse sporen te vinden waren, leverde het verder onderzoek van de verhevenheid geen nieuwe aanduidingen van begraving meer op. Het gaat hier dus om een geïsoleerde begraving, aangelegd in een lichte natuurlijke verhevenheid, die als het ware als grafheuvel heeft dienst gedaan.

De begravingswijze ligt in de lijn van deze die in de Romeinse periode in de Scheldevallei werd toegepast (6). Voor dit gebied betreft het echter de eerste vondst van een dergelijk brandrestengraf, wat een nieuwe schakel kan zijn om de ritus als typisch voor het Menapisch stamgebied te beschouwen. Bovendien versterkt de datering in IB het mogelijke voortbestaan van de ijzertijdtradities, die A. Van Doorselaer reeds aantoonde. Sporen van bewoning uit de Romeinse periode zijn in het gebied van de West-Vlaamse heuvels uiterst dun gezaaid (fig. 6). Alhoewel de antieke weg Tongeren-Kortrijk-Cassel-Boulogne dit gebied doorkruist, beperken de aanduidingen van Romeinse aanwezigheid zich vooralsnog tot twee muntvondsten (Loker en Reningelst) (7), drie muntschatten (Dranouter, Wijtschate en Wulvergem) (8) en enkele Romeinse scherven op de zuidflank van de Kemmelberg (9). Daarom ook is de vondst van twee fragmenten van Romeinse dakpannen het vermelden waard. Deze dakpannen bevonden zich tussen het XIVde-

(5) M. TUFFREAU-LIBRE, Étude d'un type de céramique gallo-romaine : Le gobelet « tronconique » dans le Nord de la France (Nord et Picardie), *Revue Archéologique de l'Oise* 6, 1975, 35 en 38, fig. 7, 2. In Howardries (Henegouwen) werden dergelijke vormen gemaakt in het midden van de Ie eeuw : M. AMAND, *L'industrie de la céramique dans le site du Bois de Flines, à Howardries*, Archaeologia Belgica 127, Brussel, 1971, type 30, 56-57 en 71-72.

(6) A. VAN DOORSELAER, Typische Gallo-Romeinse brandrestengraven in de Scheldevallei, *Helinium* IX, 1969, 118-137.

(7) M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Westvlaanderen*, Brussel, 1963, 71 en 100.

(8) *Ibid.*, 29, 133 en 135. M. THIRION, *Les trésors monétaires Gaulois et Romains trouvés en Belgique*, Cercle d'études numismatiques, Travaux 3, Bruxelles, 1967, 71, 175 en 177.

(9) Onuitgegeven materiaal.

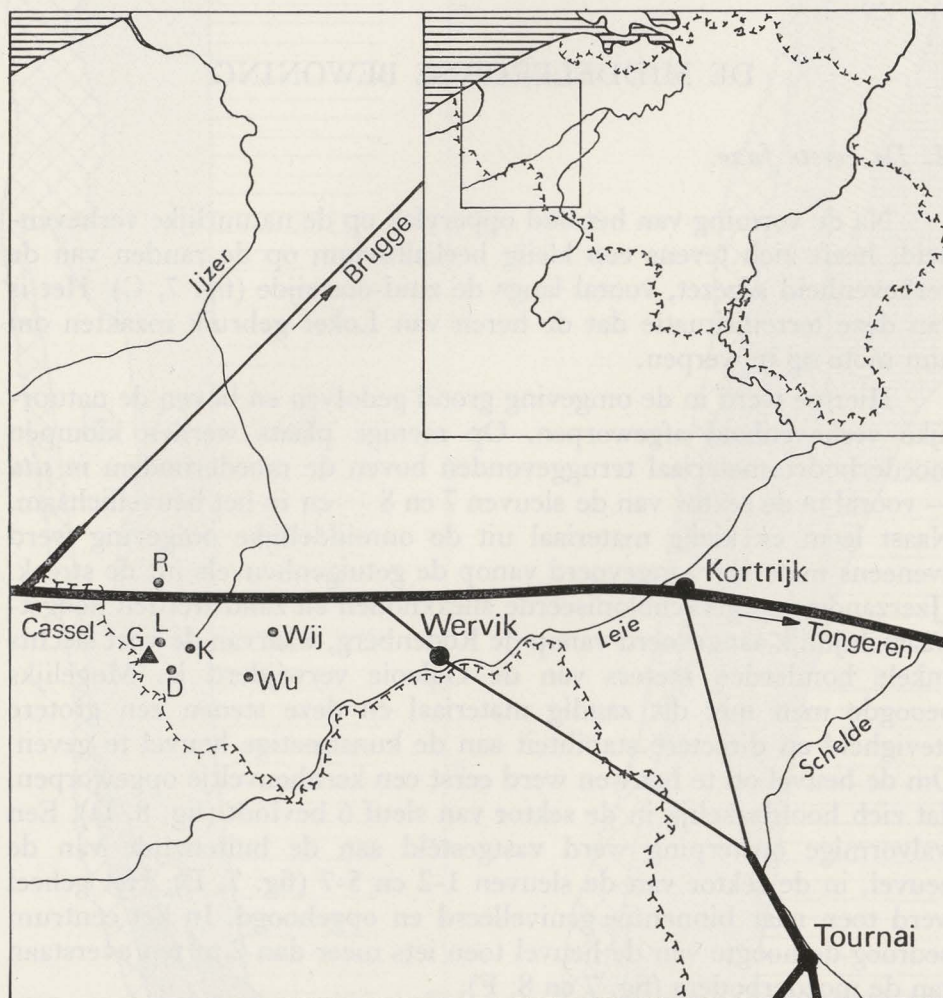

Fig. 6. Lokalisatie van de Romeinse wegen en vindplaatsen in het Westvlaamse Heuvelland: G(alooie), R(eningelst), L(oker), D(ranouter), K(emmelberg), W(ijtschate) en W(ulvergem).

eeuwse materiaal van de motegracht. Het lijkt ons dan ook niet meer dan logisch, dat er in de omgeving van de Galooie een Romeinse bewoningskern moet hebben bestaan. Nieuwe vondsten zouden bepaald wel een leemte aanvullen.

DE MIDDELEEUWSE BEWONING

A. De eerste fase.

Na de vorming van het oud oppervlak op de natuurlijke verhevenheid, heeft zich tevens een kleiig beekalluvium op de randen van de verhevenheid afgezet, vooral langs de zuid-oostzijde (fig. 7, C). Het is van deze terreinsituatie dat de heren van Loker gebruik maakten om hun mote op te werpen.

Hiertoe werd in de omgeving grond gedolven en boven de natuurlijke verhevenheid afgeworpen. Op menige plaats werden klompen moederbodemmateriaal teruggevonden boven de moederbodem *in situ* — vooral in de sektor van de sleuven 7 en 8 — en in het heuvellichaam. Naast leem en kleiig materiaal uit de onmiddellijke omgeving werd eveneens materiaal aangevoerd vanop de getuigenheuvels uit de streek. IJzerzandsteen, gecacholoniseerde silexknollen en zand werden hoogstwaarschijnlijk aangevoerd vanop de Rodenberg, waarvan de voet slechts enkele honderden meters van de Galooie verwijderd is. Mogelijks beoogde men met dit zandig materiaal en deze stenen een grotere stevigheid en directere stabiliteit aan de kunstmatige heuvel te geven. Om de heuvel op te bouwen werd eerst een kernheuveltje opgeworpen, dat zich hoofdzakelijk in de sektor van sleuf 6 bevindt (fig. 8, D). Een walvormige opwerping werd vastgesteld aan de buitenzijde van de heuvel, in de sektor van de sleuven 1-2 en 5-7 (fig. 7, E). Het geheel werd toen naar binnentoe genivelleerd en opgehoogd. In het centrum bedroeg de hoogte van de heuvel toen iets meer dan 2 m ten overstaan van de moederbodem (fig. 7 en 8, F).

Zoals normaal bij het opwerpen van een mote werd ook hier een gracht gegraven, waarbij de vrijgekomen grond uit de gracht gebruikt werd om de heuvel op te werpen (fig. 7 en 8, G). Er is tevens het gegeven dat de moterand in het oostelijk deel van de mote (sektor van de sleuven 4, 14 en 16) duidelijk werd afgegraven. Blijkbaar had men hier de bedoeling de helling te verscherpen om een bepaald niet duidelijke reden (fig. 7, H). Bij de verdere uitbouw van de mote werd deze helling gewijzigd; het dichtslibbingsproces van de gracht is posterieur aan deze opvulling.

Aan de top van de mote vormde zich een humeus oppervlak dat over het grootste deel van het moteplateau werd aangetroffen (fig. 7 en 8, I). Op dit oppervlak werd bijna geen archeologisch materiaal terug-

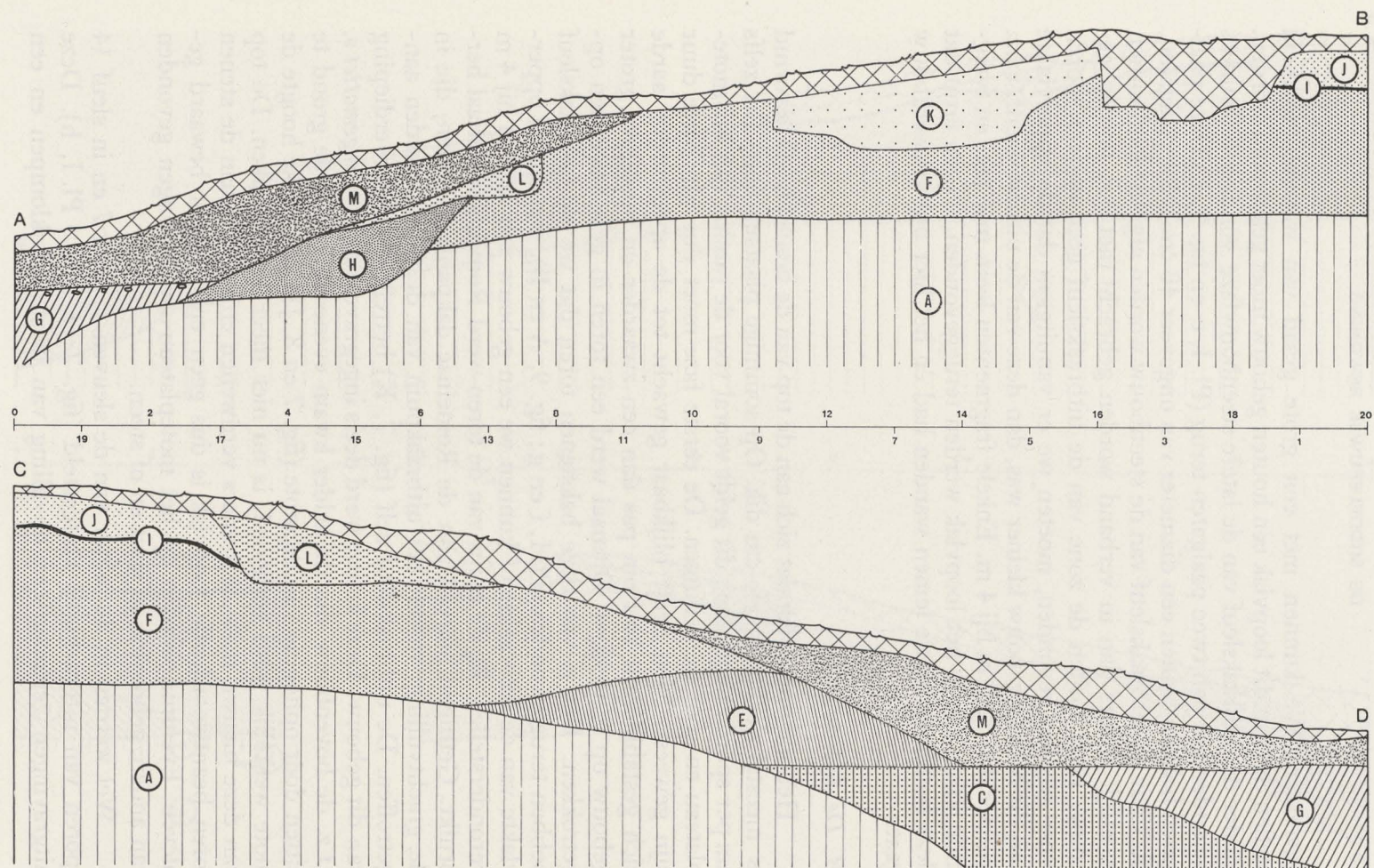

Fig. 7. West-Oost doorsnede. Legende verklaard in de tekst.

gevonden. We kunnen met een grote graad van waarschijnlijkheid stellen dat aan dit loopvlak een houten gebouw moet gekoppeld worden. Onder de uitbraaksleuf van de latere steenbouwfase vonden we immers de onderkant van twee paalgaten terug (Pl. I, e en fig. 9, B). Deze paalgaten hebben beiden een diameter van ongeveer 40 cm. Deze paalgaten, die door de uitbraaksleuf van de steenbouw worden afgesneden, kunnen moeilijk anders dan in verband worden gebracht met een houten gebouw. Daar buiten de zone van de uitbraaksleuf geen andere sporen meer werden gevonden, moeten we er vanuitgaan dat de oppervlakte van dit houten gebouw kleiner was, dan deze van de uitbraaksleuf, t.t.z. minder dan 3,50 m bij 4 m. Enkele fragmenten leem met tak- en twijg-indrukken, die in het loopvlak werden teruggevonden, wijzen erop dat deze houtkonstruktie lemen wanden had en het hier om vakwerkbouw gaat.

B. De tweede fase.

Het oud oppervlak dat zich aan de top van de heuvel heeft gevormd is meestal slechts enkele cm dik. Op sommige plaatsen heeft het zelfs am per sporen nagelaten; dit geldt vooral voor de randen van het moteplateau en voor de hellingen. De eerste fase moet dus van korte duur zijn geweest. Men heeft blijkbaar gewacht tot de opgeworpen aarde zich gestabiliseerd had om pas dan een zwaarder en mogelijks groter gebouw op te trekken. Ditmaal werd een toren in gele bakstenen opgetrokken. Het is van deze bakstenen toren dat we de uitbraaksleuf hebben teruggevonden (Pl. I, f en g; fig. 9, A en B). Binnen de oppervlakte van de uitbraaksleuf kunnen we een gebouw van 3,50 m bij 4 m veronderstellen. Bij de bouw van de toren werd Romeins materiaal herbruikt. Getuigen hiervan zijn de Romeinse dakpanfragmenten, die in de grachtvulling, tussen het uitbraakpuin van de toren, werden aangetroffen. De uitbraaksleuf zelf (fig. 7, K) betreft de kelderverdieping van dit gebouw. Deze kelder werd deels ingegraven, deels « *eingemottet* », t.t.z. de bovenbouw van de kelder kwam eveneens onder de grond te zitten door ophoging van de mote (fig. 7 en 8, J). Tot welke hoogte de mote werkelijk werd verhoogd, is nu niet meer uit te maken. De top van deze nieuwe mote is immers verdwenen en van het aan de stenen toren beantwoordende loopvlak is dus geen enkel spoor bewaard gebleven. Evenmin werden op het moteplateau aanduidingen gevonden van andere gebouwen in hout en of steen.

Wel werden in de sektor van de sleuven 1, 5 en 7 en in sleuf 14 sporen van uitgravingen vastgesteld (fig. 7 en 8, L; Pl. I, h). Deze uitgravingen vertonen een opvulling van harde leemklompen en een

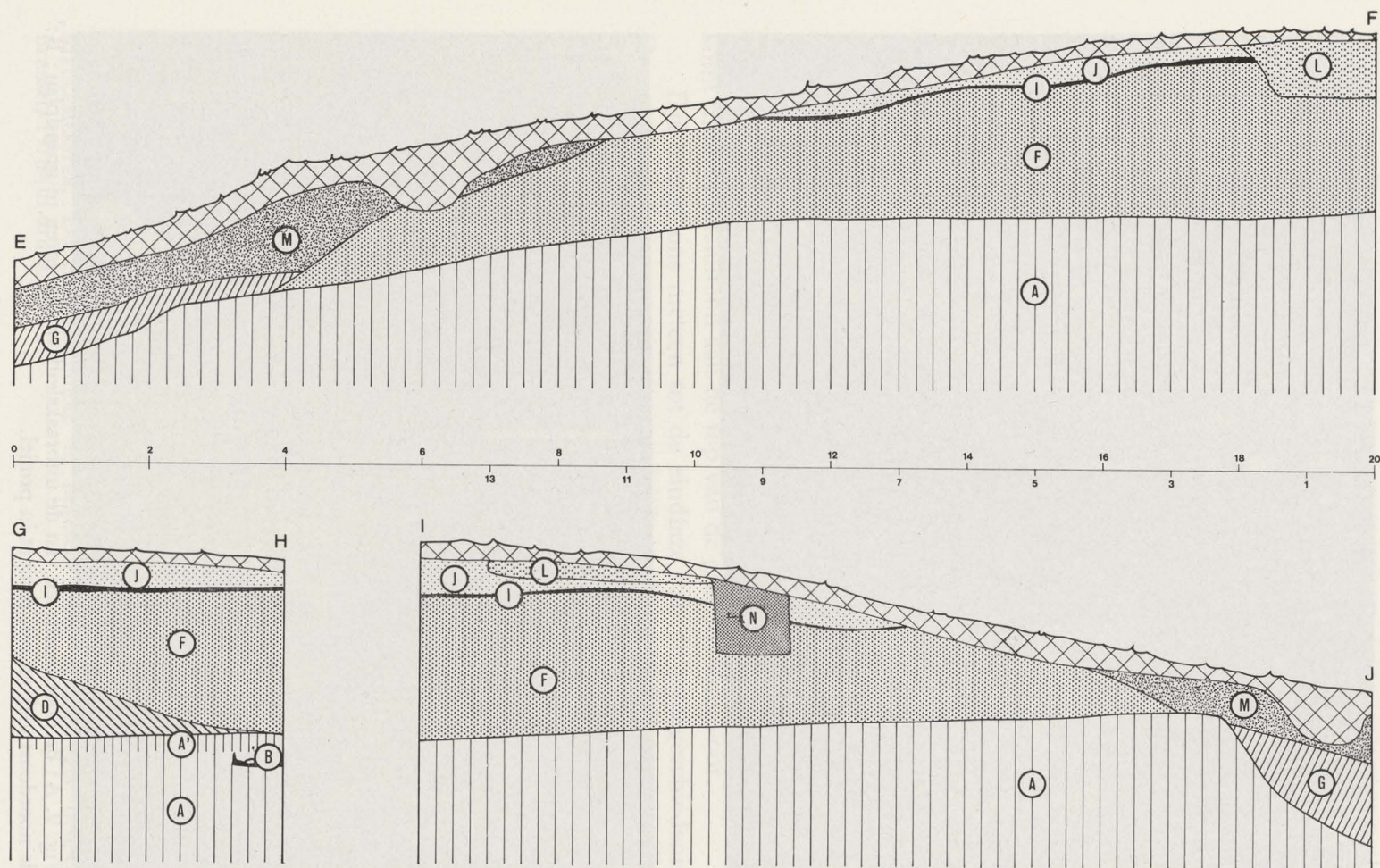

Fig. 8. Zuid-Noord doorsnede. Detaildoorsnede in de heuvelkern. Legende verklaard in de tekst.

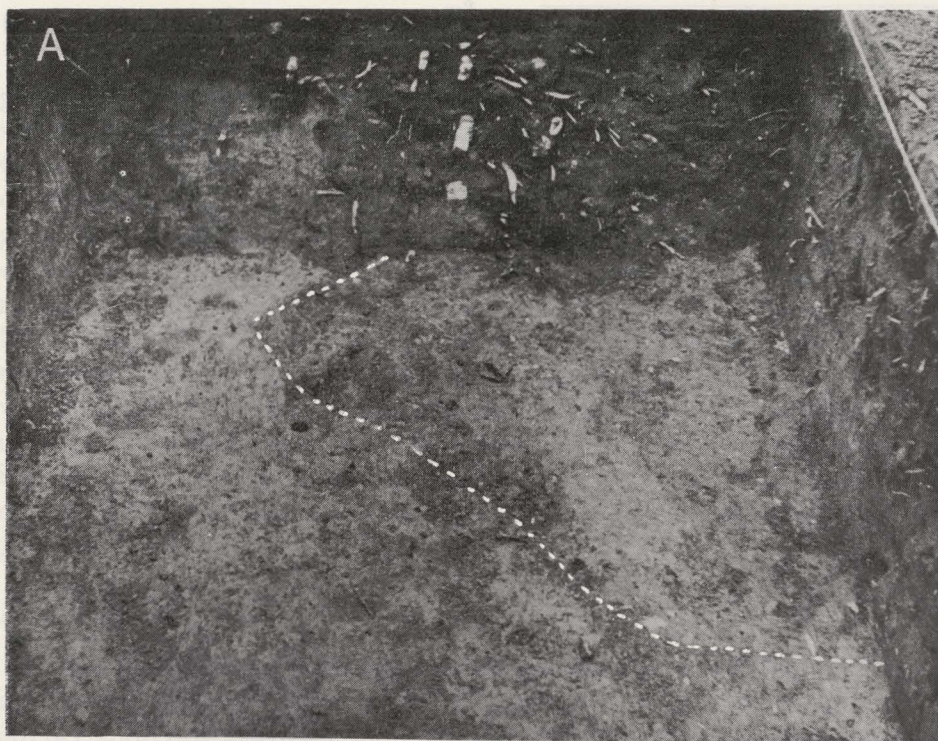

Fig. 9. A: de noordoosthoek van de uitbraaksleuf van de toren in grondplan; B: de noordoosthoek en een paalgat in profiel.

grote hoeveelheid grotere en kleinere stukken ijzerzandsteen, die naar de top van de uitgraving toe in grotere concentratie voorkomen. Naar analogie met andere vindplaatsen gaan we er vanuit dat het om de funderingsbasis gaat van een omheiningsmuur, die het moteplateau en de toren heeft omgeven (10).

Tenslotte heeft de gracht bijgedragen tot het defensieve karakter van deze moteversterking. Tussen mote en voorhof had deze gracht een breedte van ongeveer 12 m; zijn diepte was echter niet te controleren wegens de hoge grondwaterstand — tijdens de zomer 1977 stond aan de oostelijke voet van de mote het grondwater gelijk met het maai-veld. Het meeste archeologisch materiaal wordt teruggevonden op de oeverbodem van de gracht. Naarmate deze dichtslibde kwam er opmerkelijk minder materiaal in de gracht terecht. Dit laat ons veronderstellen dat het dichtslibbingsproces in tamelijk korte tijd heeft plaatsgegrepen. Hoogstwaarschijnlijk heeft men rond een bepaalde tijd opgehouden de gracht te onderhouden en dus regelmatig uit te kuisen. Zo kunnen we eveneens uit de dispositie van het afbraakmateriaal van de bakstenen toren afleiden dat de gracht bijna volledig was dichtgeslibd op het ogenblik dat de toren werd afgebroken. Het afbraakpuin komt immers uitsluitend aan de top van de grachtvulling voor.

Dit brengt ons meteen tot de eindfase van de motegeschiedenis. De mote werd opgegeven, vermoedelijk op het ogenblik dat ze elke militaire en statussymbolische betekenis had verloren. Het stenen gebouw werd systematisch afgebroken en het baksteenmateriaal gerecupereerd. Zowel in de gracht als in de afbraakkuil werden uitsluitend fragmenten van bakstenen gevonden: slechts wat onbruikbaar was werd achtergelaten. In deze fase moet ook een op het plateau gevonden rechthoekige afvalkuil (pl. I, b; fig. 8, N) gesitueerd worden. Vanaf deze tijd stond de mote bloot aan de erosie en grote hoeveelheden grond gleden langs de hellingen naar beneden (fig. 7 en 8, M) en dekten de gracht af. Ze vergrootten de basis van de mote tot zijn actuele 40 m diameter, maar verlaagden ze tot ongeveer 3 m in het centrum. In dit verband dient ook aangestipt dat bijna geen archeologisch materiaal werd gevonden op het plateau of de helling van de mote. Dit zou er kunnen op wijzen dat bij het afbreken van de toren en de omheining, eveneens grond van de top van de mote werd afgevoerd.

(10) Op de Singelberg, een mote te Beveren-Waas, werd eveneens een dergelijke steenfundering voor een *in casu* XIIde-eeuwse omwalling vastgesteld. J. DE MEULEMEESTER, De Singelbergmote te Beveren-Waas, *Archaeologia Belgica*, Brussel, 1978 (in druk).

Dit proces was grotendeels geëindigd, toen de Galooie in 1914 in de frontlijn kwam te liggen. Enkele éénmansgaten en mitrailleursnesten, die duidelijke sporen nalieten, gelden hiervan als bewijs (fig. 7 en 8, O).

C. De voormote en het Lokerhof.

Een controle van de voormote leverde geen enkel archeologisch spoor op. Ofwel zijn de sporen van enige middeleeuwse bewoning totaal verdwenen, ofwel is er nooit enige bewoning op het voorhof aanwezig geweest. Dit blijkt wel een ongewone situatie te zijn, daar men bij de normale moteopbouw, naast de werkelijke versterking op de mote zelf, gewoonlijk een boerenbedrijf aantreft op het voorhof. Nochtans is dit geen unieke situatie (11). Bovendien moeten we er rekening mee houden dat de bedrijfsgebouwen reeds van vóór het ontstaan van de Galooie te situeren en te vereenzelvigen waren met het site van het Lokerhof. Dit Lokerhof vormt immers de kern van de oude middeleeuwse heerlijkheid, de *villa, que dicitur Locris*, zoals ze in 1200 genoemd wordt. Deze heerlijke hofstede, gelegen op iets hogere en vooral drogere gronden dan de Galooie, bevindt zich op ongeveer 700 m zuidwaarts van deze laatste (fig. 10, A). De eerste met grachten omgeven gebouwenkern werd in 1582 door Spaanse soldeniers verwoest. De godsdiensoorlogen hebben in dit gebied van Belle bijzonder nefaste gevolgen gehad; ze zijn onder meer de voornaamste oorzaak voor het verdwijnen van de meeste archieven. Het in de loop van de XVIIde eeuw op een daarnaast gelegen perceel opgetrokken bedrijf (fig. 10, B), dat weergegeven is op de kaarten van Ferraris en Popp, weerstond de eerste wereldoorlog niet. Het is ook een gevolg van deze oorlog dat een opgraving van dit site ons inziens gevaarlijk en voorlopig zelfs onmogelijk is. Wij weten uit goede bron, dat er zich nog stapels munitie onder het oppervlak bevinden. De verstoringen zijn er tevens bijzonder groot. Het was immers in deze zone dat de frontlijn zich in 1914 stabiliseerde. De Galooiemote herwon haar strategisch karakter en werd een vooruitgeschoven post van het Franse leger. Erger was het echter met het Lokerhof gesteld: de Duitse troepen geraakten nooit voorbij de Rodenbergstraat, maar richtten het Lokerhof in als artilleriepost. Vier jaar lang lag dit site in de vuurlijn. De littekens van de strijd zijn nu nog duidelijk te zien op de plaats waar destijds de oudste heerlijke hofstede stond. Zoals in de XVIIde eeuw werd, na de oorlog, de nieuwe hofstede op een daarnaast gelegen perceel heropgericht (fig. 10, C).

(11) Bij opgravingen van een mote te Moorsel (bij Aalst), waarbij een duidelijk met grachten omgeven voorhof grondig werd onderzocht, werden evenmin sporen van bewoning aangetroffen. Persoonlijke mededeling van D. Callebaut.

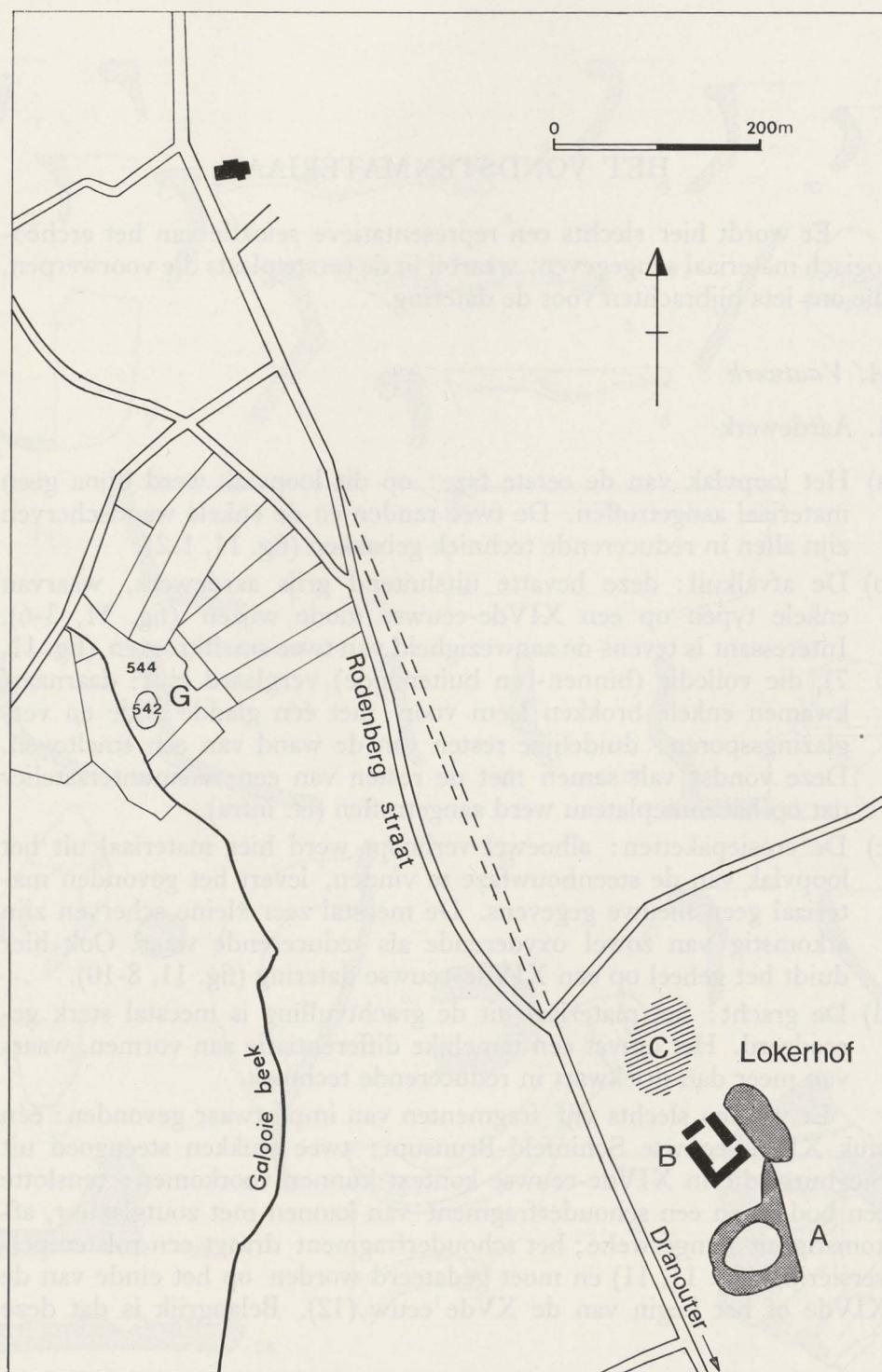

Fig. 10. Galooie en Lokerhof op het kadaster van Popp. G(alooie); A: het Lokerhof vóór de XVIde eeuw; B: lokalisatie tot 1914; C: na de eerste wereldoorlog.

HET VONDSTENMATERIAAL

Er wordt hier slechts een representatieve selectie van het archeologisch materiaal aangegeven, waarbij in de eerste plaats die voorwerpen, die ons iets bijbrachten voor de datering.

A. Vaatwerk

1. Aardewerk

- a) Het loopvlak van de eerste fase: op dit loopvlak werd bijna geen materiaal aangetroffen. De twee randen en de enkele wandscherven zijn allen in reducerende techniek gebakken (fig. 11, 1-2).
- b) De afvalkuil: deze bevatte uitsluitend grijs aardewerk, waarvan enkele typen op een XIVde-eeuwse mode wijzen (fig. 11, 3-6). Interessant is tevens de aanwezigheid van twee smeltkroezen (fig. 11, 7), die volledig (binnen- en buitenzijde) verglaasd zijn; daarnaast kwamen enkele brokken leem voor, met één gladde zijde en verglazingssporen: duidelijke resten van de wand van een smeltoven. Deze vondst valt samen met de resten van een valsmuntersatelier dat op het moteplateau werd aangetroffen (cf. infra).
- c) De erosiepaketten: alhoewel verwacht werd hier materiaal uit het loopvlak van de steenbouwfase te vinden, levert het gevonden materiaal geen nieuwe gegevens. De meestal zeer kleine scherven zijn afkomstig van zowel oxyderende als reducerende waar. Ook hier duidt het geheel op een XIVde-eeuwse datering (fig. 11, 8-10).
- d) De gracht: het materiaal uit de grachtvulling is meestal sterk geërodeerd. Het omvat een tamelijke differentiatie aan vormen, waarvan meer dan driekwart in reducerende techniek.

Er werden slechts vijf fragmenten van importwaar gevonden: één stuk XIVde-eeuwse Schinfeld-Brunsum; twee stukken steengoed uit Siegburg, die in XIVde-eeuwse context kunnen voorkomen; tenslotte een bodem en een schouderfragment van kannen met zoutglazuur, afkomstig uit Langerwehe; het schouderfragment draagt een rolstempelversiering (fig. 11, 11) en moet gedateerd worden op het einde van de XIVde of het begin van de XVde eeuw (12). Belangrijk is dat deze

(12) J. A. TRIMPE-BURGER, Ceramiek uit de bloeitijd van Aardenburg (13de en 14de eeuw), *Berichten R.O.B.* 12-13, 1962-1963, 544.

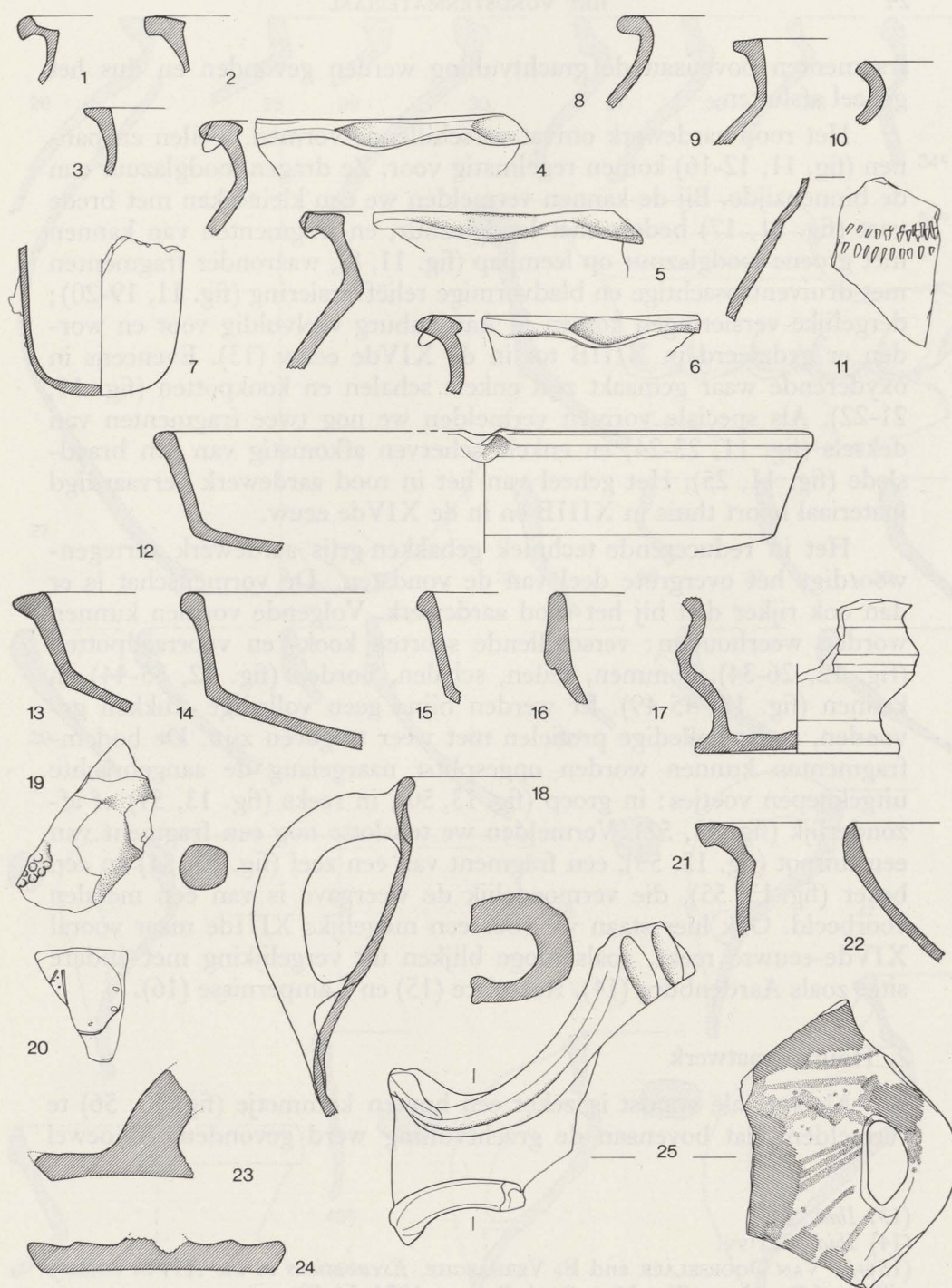

Fig. 11. Materiaal uit het oudste loopvlak (1-2), de afvalkuil (3-7), de erosiepaketten 8-10). Steengoed (11) en rood aardewerk (12-25) uit de gracht. S. 1/3.

fragmenten bovenaan de grachtvulling werden gevonden en dus het geheel afsluiten.

Het rood aardewerk omvat verschillende vormen. Teilen en pannen (fig. 11, 12-16) komen regelmatig voor. Ze dragen loodglazuur aan de binnenzijde. Bij de kannen vermelden we een kleine kan met brede voet (fig. 11, 17) bedekt met loodglazuur, en fragmenten van kannen met groene loodglazuur op leempap (fig. 11, 8), waaronder fragmenten met druiventrosachtige en bladvormige reliëfversiering (fig. 11, 19-20); dergelijke versieringen komen in Aardenburg veelvuldig voor en worden er gedateerd in XIII B tot in de XIVde eeuw (13). Eveneens in oxyderende waar gemaakt zijn enkele schalen en kookpotten (fig. 11, 21-22). Als speciale vormen vermelden we nog twee fragmenten van deksels (fig. 11, 23-24) en enkele scherven afkomstig van een braadslede (fig. 11, 25). Het geheel van het in rood aardewerk vervaardigd materiaal hoort thuis in XIII B en in de XIVde eeuw.

Het in reducerende techniek gebakken grijs aardewerk vertegenwoordigt het overgrote deel van de vondsten. De vormenschat is er dan ook rijker dan bij het rood aardewerk. Volgende vormen kunnen worden weerhouden: verschillende soorten kook- en voorraadpotten (fig. 12, 26-34), kommen, teilen, schalen, borden (fig. 12, 35-44) en kannen (fig. 12, 45-49). Er werden bijna geen volledige stukken gevonden, zodat volledige profielen niet weer te geven zijn. De bodemfragmenten kunnen worden opgesplitst naargelang de aangebrachte uitgeknepen voetjes: in groep (fig. 13, 50), in reeks (fig. 13, 51) of afzonderlijk (fig. 13, 52). Vermelden we tenslotte nog een fragment van een tuitpot (fig. 13, 53), een fragment van een zeef (fig. 13, 54) en een beker (fig. 13, 55), die vermoedelijk de weergave is van een metalen voorbeeld. Ook hier staan we voor een mogelijks XIIIde maar vooral XIVde-eeuwse reeks, zoals moge blijken uit vergelijking met andere sites zoals Aardenburg (14), Roeselare (15) en Lampernisse (16).

2. Houten vaatwerk

Als speciale vondst is zeker een houten kommetje (fig. 13, 56) te vermelden, dat bovenaan de grachtvulling werd gevonden. Alhoewel

(13) *Ibid.*, 513.

(14) *Ibid.*, 521 vv.

(15) A. VAN DOORSELAER and F. VERHAEGHE, *Excavations at the XIVth century village of Roeselare (Sint Margriete)*, Brugge, 1974, 54-58.

(16) I. SCOLLAR, F. VERHAEGHE and A. GAUTIER, *A medieval site (14th century) at Lampernisse*, Brugge, 1970, 33-34.

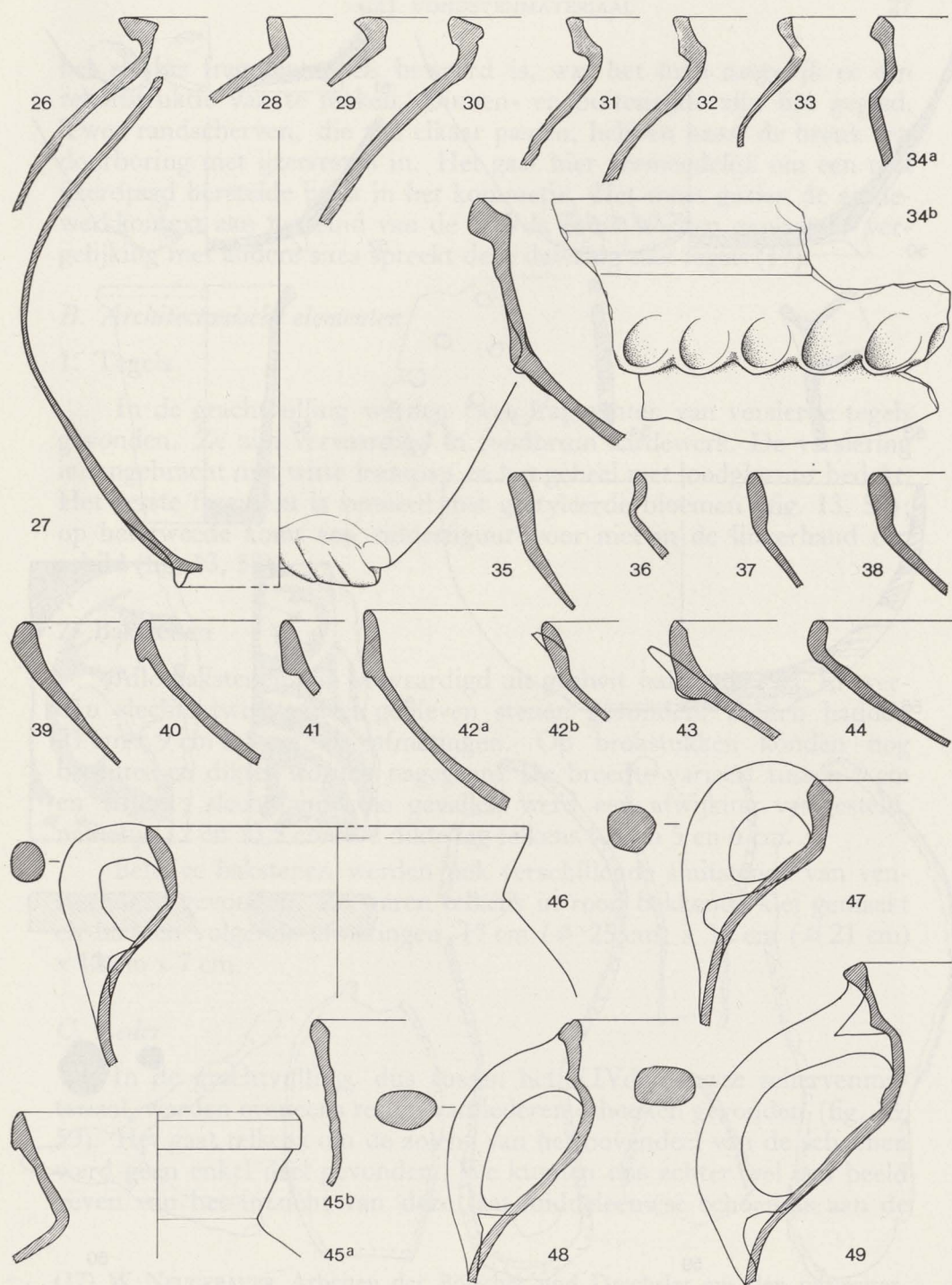

Fig. 12. Grijs aardewerk uit de gracht. S. 1/3.

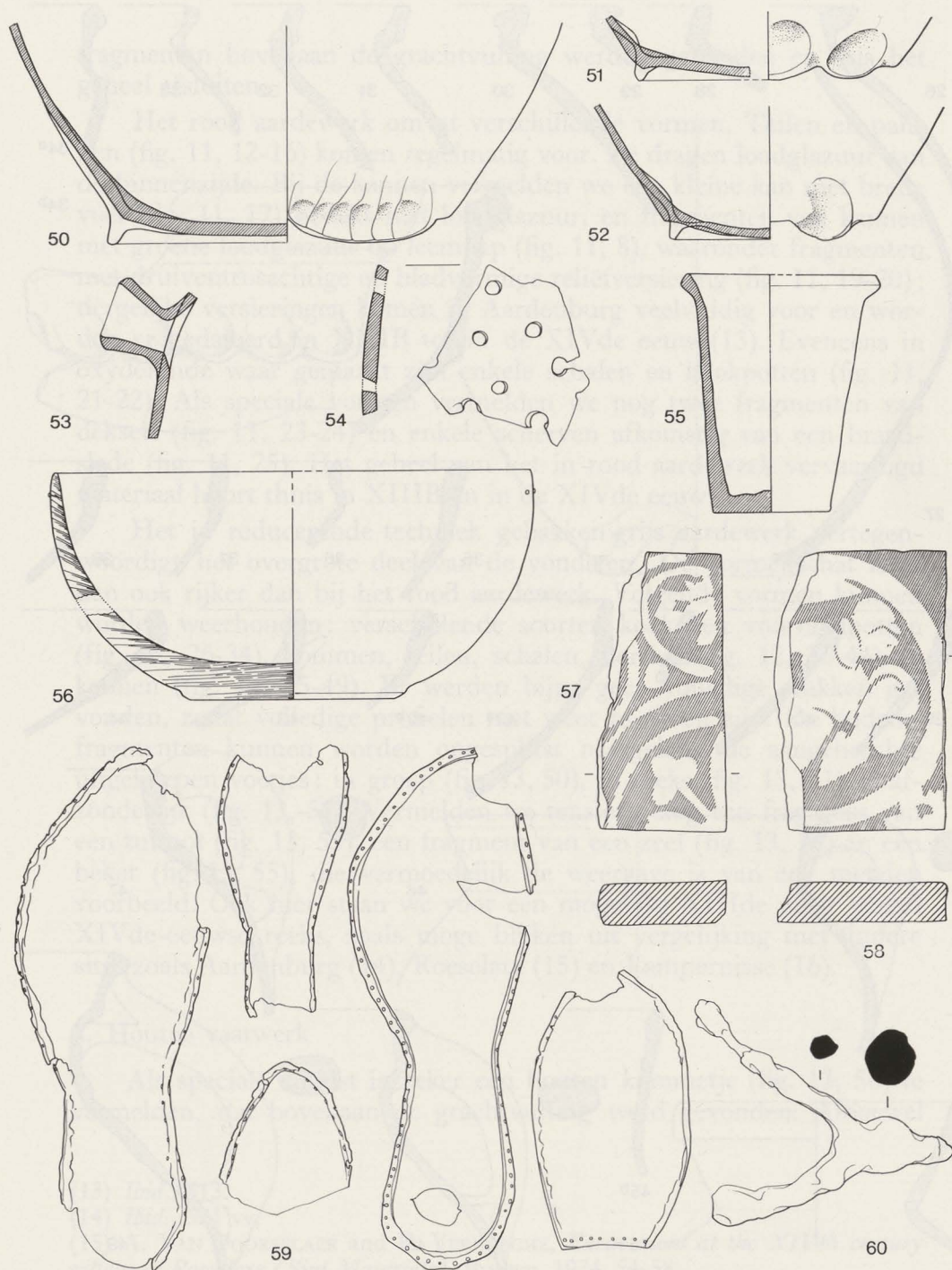

Fig. 13. Grijs aardewerk (50-55), houten kom (56), tegels (57-58), leder (59) en een ijzeren spoor (60) uit de gracht. S. 1/3.

het slechts fragmentarisch bewaard is, was het toch mogelijk er een rekonstruktie van te maken. Binnen- en buitenzijde zijn fijn geglad. Twee randscherven, die aan elkaar passen, hebben naast de breuk een doorboring met ijzerresten in. Het gaat hier vermoedelijk om een met ijzerdraad herstellende barst in het kommetje. Het moet gezien de aardewerkcontext aan het eind van de XIVde eeuw worden geplaatst; vergelijking met andere sites spreekt deze datering niet tegen (17).

B. Architectonische elementen

1. Tegels

In de grachtvulling werden twee fragmenten van versierde tegels gevonden. Ze zijn vervaardigd in roodbruin aardewerk. De versiering is aangebracht met witte leempap en het geheel met loodglazuur bedekt. Het eerste fragment is versierd met gestyleerde bloemen (fig. 13, 57); op het tweede komt een ridderfiguur voor met in de linkerhand een schild (fig. 13, 58).

2. Bakstenen

Alle bakstenen zijn vervaardigd uit geelwit bakkende klei. Er werden slechts twee geheel gebleven stenen gevonden. Beiden hadden 21 cm x 9 cm x 5 cm als afmetingen. Op brokstukken konden nog breedtes en diktes worden nagegaan. De breedte varieert tussen 9 cm en 10 cm; slechts in twee gevallen werd een afwijking vastgesteld, namelijk 12 en 13,5 cm. De dikte lag telkens tussen 5 en 6 cm.

Behalve bakstenen werden ook verschillende sluitstenen van vensterbogen gevonden. Ze waren telkens in rood bakkende klei gemaakt en hadden volgende afmetingen 17 cm ($\varnothing$ 25 cm) x 12 cm ($\varnothing$ 21 cm) x 12 cm x 7 cm.

C. Leder

In de grachtvulling, dus tussen het XIVde-eeuwse schervenmateriaal, werden eveneens resten van lederen schoenen gevonden (fig. 13, 59). Het gaat telkens om de zolen; van het bovendee van de schoenen werd geen enkel deel gevonden. We kunnen ons echter wel een beeld geven van het uitzicht van deze laat-middeleeuwse schoeisels aan de

(17) W. NEUGEBAUER, Arbeiten der Böttcher und Drechsler aus den mittelalterlichen Bodenfunden der Hansestadt Lübeck, *Rotterdam Papers II*, Rotterdam, 1975, 117-137.

hand van het vergelijkingsmateriaal uit Amsterdam (18).

D. IJzer

Er werden slechts sporadisch ijzeren voorwerpen gevonden. Het gaat hoofdzakelijk om enkele stukken van nagels of niet nader te bepalen staafvormige voorwerpen. Er valt enkel een spoor te vermelden (fig. 13, 60).

E. Munten

In sleuf 6 vonden wij de resten van wat wij als een « muntschat » interpreteerden. De door J. Claerhout gegraven proefput heeft het verband verbroken tussen de stratigrafie van het site en deze vondst, die zich juist onder de proefput bevond. In de vulling van Claerhouts, proefput vonden we tevens een drietal totaal geoxydeerde muntjes terug. De storting heeft vermoedelijk het oxydatieproces van de muntjes versneld, zodat er nu bijna niets meer van overblijft. Tussen de munten lagen enkele verbrande scherven en enkele fragmentjes brons; het geheel was verspreid over een donkere vlek van ongeveer 80 cm lengte en 15 tot 20 cm breedte (fig. 14). We konden slechts een dertigtal

Fig. 14. De muntvondst *in situ*.

(18) W. GROENMAN - VAN WAATERINGE, Society ... rests on leather, *Rotterdam Papers II*, Rotterdam, 1975, 28-29, fig. 6-7.

munten recupereren, waarvan er een vijftiental nog samengekoekt waren. Een dertigtal munten echter waren volledig tot poeder vergaan en lieten enkel een oxydatiespoor na. De bepaling van de vondst werd ter hand genomen door R. Weiller, wiens rapport wij in bijlage afdrukken. Er weze opgemerkt dat Weiller niet op de hoogte was van de vondstomstandigheden, noch van de verbrande scherven, die zich tussen de munten bevonden, noch van de datering van het site. Zijn besluit dat het hier om de resten van een valsmunterswerkplaats gaat, wordt bevestigd door de vondst van de smeltkroezen en fragmenten van ovenwanden in de afvalkuil. De verbrande scherven, tussen de munten gevonden, bleken bij nader toezien evenzeer van smeltkroezen afkomstig te zijn. Waar echter de werkplaats en de oven gestaan hebben, blijft onopgelost. Het feit dat de muntresten op een diepte van ongeveer 1 m werden gevonden, zou er kunnen op wijzen dat de oven ingegraven was. Claerhouts' proefput heeft echter elk verband verbroken. De door Weiller voorgestelde datering in de XIIIde eeuw, ten laatste begin XIVde eeuw, klopt volledig met de algehele datering van het site. Deze vondst stemt tot nadenken, wanneer we beschouwen dat de heerlijkheid Loker in deze periode één der centra voor belastingsinning van het graafschap Vlaanderen was.

DATERING EN BESLUIT

Alhoewel de opbouwgeschiedenis van de Galooiemote eenvoudig en duidelijk weergegeven en verklaard kan worden, is het niet zo gemakkelijk de twee fazen onderscheidelijk en juist te dateren. Op de mote werd slechts het loopvlak van de eerste fase teruggevonden. Op enkele niet nader te bepalen reducerend gebakken scherven na bevatte het geen materiaal. De afvalput op het moteplateau dateert van de periode van de afbraak. De inhoud ervan levert een XIVde eeuwse datum. De resten van het valsmuntersatelier geven een XIIIde-eeuwse datum.

Er blijft het materiaal uit de ringgracht over om ons een idee van de bewoningsperiode te geven. Het overgrote deel van dit materiaal werd op de bodem van de gracht gevonden. Zoals hoger gesteld greep het dichtslibben van de gracht in een korte periode plaats. Het materiaal laat echter een ruime datering toe gevat tussen de XIIIde en het begin van de XVde eeuw toe.

De heerlijkheid ging begin XVde eeuw over van de familie Béthune naar de familie Hornes; dit historisch gegeven stemt goed overeen met een einddatum van de grachtvulling en de afbraak van de toren eind XIVde of begin XVde eeuw, datum die aangegeven wordt door het schervenmateriaal, dat aan de top van de grachtvulling werd gevonden.

Wat de beginfase en de overgangsfase van hout- naar steenbouw betreft, tasten we echter in het duister. Het oudste materiaal is ten vroegste XIIIde eeuw, maar de mote kan ons inziens wel ouder zijn. Het regelmatig onderhoud van het site, met onder meer het uitkuisen van de grachten, kan het vroegste materiaal hebben weggewerk of dermate verminderd, dat wij het in onze doorsneden niet hebben gevonden. Ook op andere sites werd dit reeds vastgesteld. Rond welke tijd we de beginfase moeten situeren zal wel onduidelijk blijven, maar toch kunnen we enkele veronderstellingen aanbrengen.

De heren van Loker namen vooral in de XIIde eeuw een belangrijke plaats in aan het hof van de graven van Vlaanderen. Zo werd Walter van Loker, seneschalk van Karel de Goede, omwille van zijn invloed in 1127 samen met de graaf te Brugge vermoord. Toch spreken de XIIde eeuwse bronnen nergens van een versterking van deze belangrijke heren van Loker; wel wordt hun *villa, que dicitur Locris*, hun domein, Loker genoemd, herhaalde malen vermeld.

Er wordt algemeen aanvaard dat pas op het einde van de XIIIde eeuw het gebruik van bakstenen zich in onze streken verspreidt. Op de Galooie stond een bakstenen toren, die slechts gedurende een korte periode werd voorafgegaan door een houten konstruktie. De XIIIde eeuw schijnt dus geen onlogische datum voor het ontstaan van de mote.

Het einde van de bewoning op de mote valt zoals hoger gesteld in een periode waarin het goed door huwelijk van eigenaar veranderde. In het begin van de XIIIde eeuw waren de Béthunes, eveneens door huwelijk, in het bezit van de heerlijkheid gekomen. Gezien de archeologische context en de enkele welliswaar vage historische elementen anderzijds, is het ons inziens mogelijk de geschiedenis van de mote te koppelen aan de periode waarin de familie Béthune het goed in handen had, namelijk van de XIIIde tot het begin van de XVde eeuw. Bovendien mogen we aan het opwerpen van de mote, in XIIIde eeuwse context, dan ook eerder een uiting van status, dan een werkelijk militair karakter toekennen.

RÉSUMÉ

Le ruisseau « Galooie » prend sa source dans les pentes du Mont-Rouge, une des collines des Monts de Flandre. Il a emprunté son nom à la motte médiévale implantée dans le cours de sa vallée. Cette motte s'élève sur une légère éminence déjà marquée à l'époque romaine, comme le démontre la présence d'une tombe à incinération découverte lors des fouilles. C'est une fosse quadrangulaire à cofrage en bois de 120 cm sur 60 cm ; le fond est plat et la hauteur est proche de 40 cm. Les restes de la crémation étaient dispersés dans la tombe ; quelques tessons calcinés y étaient mêlés. A 1 mètre de cette tombe, on découvrit une autre fosse, peu profonde, dans laquelle se trouvaient rassemblés les restes du bûcher ainsi qu'un gobelet tronconique, non brûlé, datant de la seconde moitié du premier siècle de notre ère.

De nombreux siècles plus tard l'endroit fut choisi pour y élever une motte. Les travaux de remblais se déroulèrent en une seule phase pour atteindre une hauteur de 2 mètres. Deux trous de pieux et quelques fragments de torchis évoquent la présence d'une tour en bois. Dans une seconde phase, un bâtiment de briques de 3,50 sur 4 mètres remplaça la tour primitive. Il ne reste plus qu'une trace négative de cette construction ; elle permet cependant de croire que la partie inférieure était logée dans la motte primitive, la moitié restante fut englobée dans un nouvel exhaussement de la motte, qui porte la hauteur totale à 3 mètre et le diamètre à 40 mètres. Sur les bords du plateau se remarquait une bande de pierres de petite et de moyenne grandeur qui, par analogie avec d'autres sites, ont dû servir de base à une enceinte. La datation du site médiéval se fonde uniquement sur les trouvailles effectuées dans le fossé circulaire de la motte. Tant la poterie grise et rouge que les fragments de grès importés se situent entre le XIIIe et le début du XVe siècle.

Les sondages dans l'avant-motte n'ont pas révélé de traces archéologiques. Les bâtiments agricoles se situent encore actuellement au « Lokerhof », qui dès le XIIe siècle fut le noyau du domaine féodal.

Plus qu'une manifestation de la tactique militaire, il faut considérer cette construction dans son contexte du XIIIe siècle et lui attribuer la valeur symbolique du statut et de l'affirmation seigneuriales.

BIJLAGE

DE MUNTRESTEN

Vous avez mis la main, je le pense, sur un atelier de faux-monnayage. En effet, j'ai légèrement (et délicatement) nettoyé quelques pièces et elles ont toutes pour point commun de montrer une surface lisse ne comportant pas la moindre trace d'empreinte. Ce qu'on voit des pièces encore agglomérées suffit pour affirmer qu'il s'agit de flancs monétaires non frappés. Et comme le métal consiste en bronze (ou en cuivre) saucé d'argent (ou recouvert d'une mince pellicule d'argent), je pense qu'il s'agit là des restes d'un atelier de faux monnayeur, ce qui explique aussi la présance du petit morceau de bronze fondu. Quant à indiquer une date, c'est très malaisé, mais je pense au XIIIe/XIVe siècle.

19-10-77

... je pense maintenant que ce dépôt date au plus tard du début du XIVe siècle. Je pense que les monnaies fausses que l'on avait l'intention de fabriquer étaient des deniers Tournais. ...

7-11-77

R. WEILER
Musées de l'État
Grand-Duché de Luxembourg

INHOUDSTAFEL

Woord vooraf	5
Situering	6
Het brandrestengraf	10
De middeleeuwse bewoning	14
A. De eerste faze	14
B. De tweede faze	16
C. De voormote en het Lokerhof	20
Het vondstenmateriaal	22
A. Vaatwerk	22
1. Aardewerk	22
2. Houten vaatwerk	24
B. Architectonische elementen	27
1. Tegels	27
2. Bakstenen	27
C. Leder	27
D. IJzer	28
E. Munten	28
Datering en besluit	30
Résumé	32
Bijlage : De muntresten	33
Inhoudstafel	34

